

บทที่ 7

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะสรุปภาพรวมทั้งหมดของรายงานวิจัยครั้งนี้ โดยจะสรุปวัตถุประสงค์ และคำถามการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะจากงานวิจัยที่จัดแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้นำผลการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัยที่สนใจศึกษาในเรื่อง การถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น

7.1 สรุปงานวิจัย

7.1.1 วัตถุประสงค์ และคำถามงานวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ 1) การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นของชุมชน จากคนแต่ละรุ่นในชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ และ 2) สรุปโมเดลการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้านของชุมชนในภาคตะวันออก บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีคำถามการวิจัยเพื่อการค้นหาคำตอบ 3 ข้อ คือ

- 1) ชุมชนชนบทมีการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น (ความรู้ผักพื้นบ้าน) สู่คนรุ่นใหม่อย่างไร
- 2) โมเดลการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านควรเป็นอย่างไร
- 3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and communication technology หรือ ICT) สามารถมีส่วนสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นได้อย่างไร

7.1.2 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิจัยการวิเคราะห์เรื่อง (Narrative analysis) เพื่อค้นหากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน และ ปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นของชุมชน ส่วนการเก็บข้อมูลใช้วิธีการเล่าเรื่อง (Narrative inquiry) และการสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลประจักษ์แจ้ง (Insights of respondents) และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล และเข้าใจในข้อมูลให้มากที่สุด โดยมีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยในครั้งนี้ใช้การเข้ารหัสและจัดหมวดหมู่ โดยจัดตามประเด็นของเนื้อหาที่ค้นพบ และกรอบการวิจัย ที่นำเสนอโดย Clandinin and Connelly (2000)

และ Boje (2001) และมีการนำเสนอรายงานวิจัยในที่น่าเสนอเรื่องราว (Stories) และรายละเอียดของข้อมูลด้วยการนำเสนอข้อความจริงของผู้ให้ข้อมูลประกอบ นอกจากนี้งานวิจัยได้ออกแบบระเบียบงานวิจัยที่คำนึงถึงคุณภาพงานวิจัย ทั้งด้านความถูกต้อง (Validity) ความน่าเชื่อถือได้ (Credibility) และ ความคงที่ (Reliability)

7.1.3 การค้นพบ

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า มีข้อมูลที่เป็นหลักฐาน แสดงปรากฏการณ์เรื่อง การถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านในภาคตะวันออก ซึ่งการตอบคำถามของการวิจัยในครั้งนี้ หรือการมุ่งสู่สามัญการ (Generalisation) ด้วยการตอบคำถามจากกรณีศึกษาของชุมชนใน 2 อำเภอ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา

7.1.3.1 คำถามที่ 1: ชุมชนชนบทมีการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น (ความรู้ผักพื้นบ้าน) สู่คนรุ่นใหม่อย่างไร

จากเรื่องเล่า การสังเกตการณ์ของนักวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูล แสดงให้เห็นว่าชุมชนในภาคตะวันออก ใน 2 อำเภอ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย 3 กระบวนการย่อย ๆ คือ กระบวนการถ่ายทอด กระบวนการรับรู้ และกระบวนการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ โดยแต่ละกระบวนการมีการพิจารณาคัดเลือกความรู้ในการถ่ายทอด และรับความรู้ โดยความรู้แต่ละเรื่องจะมีวิธีการสำหรับแต่ละกระบวนการที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น ในแต่ละช่วงเวลาก็มีวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่างกัน และสภาพสังคมก็เปลี่ยนไป โดยที่แต่ละเรื่องของความรู้ และช่วงเวลามีวิธีการถ่ายทอดความรู้ในกระบวนการต่าง ๆ ดังนี้

1) กระบวนการถ่ายทอด (Knowledge Transmission) คือกระบวนการที่ผู้มีความรู้เรื่องผักพื้นบ้านถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นไม่รู้ในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้เรื่องต่าง ๆ และในช่วงเวลาต่างก็มีวิธีการที่ต่างกัน ดังนี้

- การถ่ายทอดความรู้เรื่องชนิดของผัก และการเก็บเกี่ยว จะเน้นที่การบอกเล่าด้วยปากเปล่าทั้งในปัจจุบัน และในอดีตที่คนวัยผู้ใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องนี้ในสมัยที่ตนเองเป็นเด็ก แต่ในอดีตจะมีการสาธิตให้กับลูกหลานเห็นการเก็บเกี่ยวผักพื้นบ้านในธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเก็บเกี่ยวผักพื้นบ้าน จึงไม่ค่อยได้มีการสาธิต แต่จะเป็นลักษณะการให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ในกิจกรรม

- การถ่ายทอดความรู้เรื่องการบริโภค และการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน จะใช้วิธีการสาธิตการปรุงอาหาร และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในเรื่องการปรุงอาหาร และการได้บริโภคผักพื้นบ้านจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน

- การถ่ายทอดความรู้เรื่องการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน ในสมัยก่อนชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการเพาะปลูกผักพื้นบ้านจากการสาธิต และการบอกเล่าของผู้ใหญ่ แต่ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ได้รับความรู้จากการทำงานร่วมกับพ่อแม่ หรือญาติ ๆ ในสวน หรือกิจกรรมการณรงค์ของที่ส่งเสริมเรื่องผักพื้นบ้าน

- การถ่ายทอดความรู้เรื่องการตลาดผักพื้นบ้าน เป็นการถ่ายทอดผ่านกิจกรรมการดำเนินชีวิต ที่ชาวบ้านจะมีการนำผักพื้นบ้านตามฤดูกาลมาขายให้ชาวบ้านที่รับซื้อเพื่อนำไปส่งในตลาด ซึ่งมีการกระทำกันมาแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยคนรุ่นใหม่ยังได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องนี้จากการเขามาช่วยงานผู้ใหญ่อีกด้วย

2) กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge acquisition) เป็นกระบวนการที่ผู้สนใจในความรู้ ขวนขวายหาความรู้มาให้ตัวเอง ซึ่งกระบวนการนี้จะเรียกว่ากระบวนการได้มาซึ่งความรู้ จากเรื่องเล่า แสดงให้เห็นว่า กระบวนการนี้เกิดขึ้นกับผู้ใหญ่ที่มีความสนใจในเรื่องของผักพื้นบ้าน ในขณะที่คนรุ่นใหม่ และเด็กยังไม่สนใจในกระบวนการนี้ โดยกระบวนการนี้มีวิธีการต่าง ๆ สำหรับแต่ละความรู้ ดังนี้

- การได้มาซึ่งความรู้เรื่องชนิดของผัก และการเก็บเกี่ยว เกิดขึ้นด้วยวิธีการสังเกตการณ์ รับฟังการบอกเล่าจากผู้รู้ และการศึกษาจากเอกสาร

- การได้มาซึ่งความรู้เรื่องการบริโภค และการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน เกิดขึ้นด้วยวิธีการสังเกตการณ์ และการสอบถามโดยตรงกับผู้เชี่ยวชาญ

- การได้มาซึ่งความรู้เรื่องการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน เกิดขึ้นด้วยวิธีการพูดคุยกันตามธรรมชาติ การศึกษาจากเอกสารและการไปอบรม หรือดูงานที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ส่งเสริมเรื่องผักพื้นบ้านจัดขึ้น

- การได้มาซึ่งความรู้เรื่องการตลาดผักพื้นบ้าน เกิดขึ้นด้วยวิธีการสังเกตการณ์การทำตลาดผักพื้นบ้านของชุมชน

3) กระบวนการสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้ (Knowledge interpretation) เป็นกระบวนการที่ผู้ได้รับความรู้ทำความเข้าใจกับความรู้อันที่ได้รับ ที่เกี่ยวข้องกับการตีความหมายเพื่อ

สร้างความเข้าใจ (Sense making) และกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) จากเรื่องเล่า แสดงให้เห็นว่า กระบวนการนี้เน้นที่วัยผู้ใหญ่ ในขณะที่คนรุ่นใหม่ และเด็กยังไม่ได้สนใจในการเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับความรู้ที่ผู้ใหญ่ และคนรุ่นเก่าพยายามได้ถ่ายทอดความรู้ให้ ซึ่งพอมิบังก็ในเรื่องของการบริโภค และการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน โดยสรุปความรู้แต่ละเรื่องมีกระบวนการสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้ ดังนี้

- การสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้เรื่องชนิดของผัก และการเก็บเกี่ยว เป็นการเรียนรู้ด้วยการฝึกฝน และสังเกตการณ์

- การสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้เรื่องการบริโภค และการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน ได้ใช้วิธีการเดียวกัน คือการสังเกตการณ์ และการฝึกฝน ซึ่งเป็นทั้งการฝึกฝนในการปรุงอาหาร และการฝึกการบริโภคอาหารที่ปรุงด้วยผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ แต่การสังเกตการณ์ของผู้ใหญ่จะมีลักษณะของการวิเคราะห์ในส่วนประกอบอาหาร และวิธีการปรุงด้วย

- การสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้เรื่องการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน ใช้วิธีการเช่นเดียวกับทั้ง 2 เรื่องข้างต้น แต่การสังเกตการณ์จะมีการสังเกตการณ์การพบเห็นการปฏิบัติของผู้มีความรู้ และการสังเกตการณ์จากธรรมชาติด้วย

- การสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้เรื่องการตลาดผักพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้จากการทำงาน (Learning by doing) ด้านการทำตลาดผักพื้นบ้าน

จากเรื่องเล่า และข้อมูลที่นักวิจัยพบเห็น แสดงนัยว่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 2 อำเภอ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย 3 กระบวนการย่อย ๆ คือ กระบวนการถ่ายทอด กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ และกระบวนการสร้างความเข้าใจ และการเรียนรู้ โดยมีวิธีการไปในแนวทางเดียวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น ที่ถ่ายทอดผ่านรุ่นต่อรุ่นจากประสบการณ์ตรง คือสังเกตการณ์ และการกระทำในวิถีชีวิตการทำงานปกติ และเน้นการถ่ายทอดด้วยการบอกเล่า และการสอนของผู้สูงอายุในชุมชน (Kroma. 1995; Sefa Dei, Hall and Rosenberg. 2000; Srorey. 2005) และเป็นการถ่ายทอดความรู้ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติและบริบทของวัฒนธรรมและสังคม (Hansen and VanFleet. 2003; Langill. 2007) ซึ่งเป็นไปเช่นเดียวกับการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ผู้หญิงวัย 30-50 ปี ที่มีหน้าที่จัดหา และเพาะปลูกผักพื้นบ้านเพื่อประกอบอาหารให้ครอบครัว (Price and Ogle. 2008)

7.1.3.1 คำถามที่ 2: โมเดลการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านควรเป็นอย่างไร จากผลการศึกษาในครั้งนี้ โมเดลการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน ซึ่งเป็นความรู้ท้องถิ่นได้ถูกพัฒนาขึ้นจากกระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านของชุมชนใน 2 อำเภอของจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยโมเดลประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ เนื้อหาความรู้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ผู้รับการถ่ายทอดความรู้และผู้ถ่ายทอดความรู้ บริบทในการถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูล

เนื้อหาความรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยเกี่ยวข้องกับ 2 องค์ประกอบ คือ วิธีการถ่ายทอดความรู้ และแรงจูงใจในการรับความรู้ เนื่องจากบุคคลจะสนใจรับการถ่ายทอดความรู้ ในความรู้เรื่องที่น่าสนใจ และเกี่ยวข้องกับงานของตนเอง (Wathne, Roos and Krogh. 1996; Gupta and Govindarajan. 2000)

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ การถ่ายทอดความรู้ การได้มาซึ่งความรู้ และการทำความเข้าใจและการเรียนรู้ โดยแต่ละกระบวนการจะมีการพิจารณาแก่นกรองความรู้ที่ต้องถ่ายทอดและรับความรู้ด้วย โดยการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือการบอกเล่าด้วยปากเปล่า การสาธิต การช่วยทำงาน และกิจกรรมรณรงค์เรื่องผักพื้นบ้าน กระบวนการรับรู้ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ การสังเกตการณ์ การพูดคุย การศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาดูงาน ส่วนกระบวนการทำความเข้าใจและการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 กระบวนการย่อย ๆ คือ การสร้างความเข้าใจ และกระบวนการเรียนรู้ โดยการสร้างความเข้าใจ (Sense making) เกิดขึ้นได้จากทั้ง 2 กระบวนการ: การทำความเข้าใจทางพฤติกรรม (Behaviour process) ที่ให้ผู้รับความรู้ได้เห็นกิจกรรมด้านผักพื้นบ้านด้วยตนเอง และทางการเรียนรู้ (Cognitive process) ผ่านการสังเกตการณ์แบบวิเคราะห์ และการฝึกฝนด้วยตนเอง

ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ และผู้ให้ความรู้ ควรจะมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ 4 คุณลักษณะ คือ ลักษณะเปิดเผย ความเชื่อมั่น แรงจูงใจ และความสามารถในการซึมซับความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน ในส่วนของบริบทในการถ่ายทอดความรู้ ช่วยในการเสริมประสิทธิภาพกระบวนการถ่ายทอดความรู้ประกอบด้วย สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และรางวัลและแรงจูงใจ

สื่อที่มีประสิทธิภาพสำหรับการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น เรื่องผักพื้นบ้าน คือสื่อที่ทำให้ผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ได้พบปะกันโดยตรง (Face-to-Face) เนื่องจากเป็นช่องทางที่ถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างมาก (Rich communication) และเป็นการเสริมสร้างลักษณะความเปิดเผยของทั้งสอง

ฝ่าย (Gupta and Govindarajan, 2000) ส่วนสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ คือ สภาพแวดล้อมการมีส่วนร่วม (Collaborative environment) และการเรียนรู้ (Learning environment)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูล สามารถนำเข้ามาเพื่อช่วยส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านให้กับคนรุ่นใหม่ได้ โดยเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับลักษณะของความรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูลของคนรุ่นใหม่ในชุมชน ได้แก่ เทคโนโลยีการจัดการเนื้อหา และเทคโนโลยีเว็บ 2.0

7.1.3.1 คำถามที่ 3: เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and communication technology หรือ ICT) สามารถมีส่วนสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นได้อย่างไร

ตามที่ได้ตอบคำถามข้างต้น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูล ที่สนับสนุนการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้านให้กับคนรุ่นใหม่ได้ ได้แก่ เทคโนโลยีการจัดการเนื้อหาบนเว็บ และเทคโนโลยีเว็บ 2.0 โดยที่เทคโนโลยีการจัดการเนื้อหาบนเว็บจะช่วยให้การเผยแพร่ความรู้เรื่องผักพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ ที่มีการแบ่งความรู้เป็นหมวดหมู่ และมีเครื่องมือสืบค้นเพื่อช่วยผู้รับความรู้ได้เลือกหาชุดความรู้ที่สนใจได้ง่าย ส่วนเทคโนโลยีเว็บ 2.0 ประกอบไปด้วยบริการที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ในชุมชนภาคตะวันออก คือ Blog, Wikis, Multimedia sharing และ Social Network

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ข้อเสนอสำหรับผู้นำไปปฏิบัติ

ผลการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่สนใจ หรือชุมชนในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้านสู่คนรุ่นใหม่ โดยชุมชนที่จะดำเนินกิจกรรมเรื่องการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้าน ควรจะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

7.2.1.1 เนื้อหาความรู้

ชุมชนที่สนใจการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้าน ควรจะต้องพิจารณาองค์ความรู้เรื่องผักพื้นบ้านของตน ว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องใด เพราะความรู้แต่ละเรื่อง มีคุณลักษณะของความรู้ และสิ่งแวดล้อม หรือบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งก็มีวิธีการถ่ายทอดที่ต่างกันไป เช่นความรู้เรื่องชนิดของผักพื้นบ้านที่มีในชุมชนนั้น ๆ ใช้เพื่อกิจกรรมใด เช่น เพื่อการบริโภค

ในครัวเรือน หรือการจำหน่าย ถ้าเป็นไปได้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น กิจกรรมที่ถ่ายทอดจะอยู่ในบริบทของในครัวเรือน หรือชุมชนเท่านั้น ไม่ได้ข้องเกี่ยวกับภายนอก หรือตลาดค้าปลีกในบ้าน ภายนอกชุมชน หรือความรู้เรื่องการบริโภคและการปรุงอาหารจากผักพื้นบ้าน ก็จะมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สอดคล้องกับการบริโภค หรือการสร้างพฤติกรรมกรรมการบริโภค เป็นต้น

7.2.1.2 ผู้ให้ และผู้รับความรู้

ผู้ที่ให้นำโมเดลการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้านนี้ไปใช้ ควรจะต้องพิจารณาบุคลิกในด้านการถ่ายทอดความรู้ และการรับความรู้ของผู้ให้ และผู้รับความรู้ เพื่อที่ควรจัดการพัฒนาบุคคลเหล่านั้นในด้านที่ยังบกพร่องอยู่ เพื่อเป็นการเสริมประสิทธิภาพกระบวนการถ่ายทอดความรู้

7.2.1.3 บริบทในการถ่ายทอดความรู้

เช่นเดียวกับองค์ประกอบก่อนหน้านี้ ผู้ที่ให้นำโมเดลการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้านนี้ไปใช้ ควรจะต้องพิจารณาบริบทในชุมชนที่จะมีการถ่ายทอดความรู้ เพื่อพิจารณาปรับสภาพแวดล้อม และจัดสร้างองค์ประกอบให้ส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดความรู้กระบวนการต่าง ๆ และกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเรียนรู้ การสร้างสื่อกลางการสื่อสารที่เพิ่มความสมบูรณ์ในการสื่อสาร วัฒนธรรมองค์กร และแรงจูงใจที่ส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งค้นหาวัฒนธรรมของชุมชน และแรงจูงใจที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถนำมาสนับสนุนกระบวนการถ่ายทอดความรู้

7.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้มีข้อจำกัดในเรื่องทรัพยากรในการศึกษาวิจัย ทั้งด้านเวลา จำนวนสมาชิกในโครงการศึกษาวิจัยนี้ และงบประมาณ ทำให้การศึกษาในครั้งนี้ทำการศึกษาจากกรณีศึกษาเพียงกรณีเดียว คือ ชุมชนในเขต 2 อำเภอในจังหวัดฉะเชิงเทราเท่านั้น โดยไม่ได้มีการทำการศึกษาในชุมชนในพื้นที่ปารอยต่อทั้ง 5 จังหวัด และจำกัดกรอบการศึกษาวิจัยอยู่ที่การพัฒนาโมเดลในการถ่ายทอดความรู้เรื่องผักพื้นบ้าน โดยไม่ได้ครอบคลุมถึงการนำโมเดลไปทดลองใช้และประเมินผล ดังนั้นเพื่อการขยายความรู้ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้านในภาคตะวันออก ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป มีดังนี้

- ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผักพื้นบ้าน ในอีก 4 จังหวัดที่เหลือของพื้นที่ปารอยต่อทั้ง 5 จังหวัด อาจจะมีความแตกต่างทางสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งอาจจะมีกระบวนการ และกิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้

เรื่องผัดผัสน้ำที่มีความแตกต่างบ้าง จึงควรที่จะศึกษาเปรียบเทียบ และสรุปเป็นภาพรวมการถ่ายทอดความรู้เรื่องดังกล่าวในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

- ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น ในองค์ความรู้ท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และสรุปโมเดลในการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

- ศึกษาประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีเว็บ 2.0 ในด้านการใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นให้คนรุ่นใหม่

- ศึกษาในเรื่องประเภท และคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นผู้ให้ความรู้ และผู้รับความรู้ในความรู้แต่ละชนิดของความรู้ท้องถิ่นในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

- ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ เช่น สิ่งแวดล้อม รางวัด และแรงจูงใจ และวัฒนธรรมของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

7.3 บทสรุป

โดยสรุปการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยศึกษาผ่านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผัดผัสน้ำของชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยวิธีการศึกษาการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative analysis) การศึกษาแสดงให้เห็นว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผัดผัสน้ำเป็นไปในทางเดียวกับถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นทั่วไป และการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน มีความแตกต่างจากการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่สู่เด็กในอดีต เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และบริบทต่าง ๆ ของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้สรุปโมเดลการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นเรื่องผัดผัสน้ำของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บนพื้นฐานของปรากฏการณ์ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สนใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นได้นำไปประยุกต์ใช้